

هەلبژاردنی پارێزگاگان: پالەپەستۆی لیستە شیعەگان بۆ شارە سوننەنشینەگان

05-10-2023

نووسەرەگان

د. یاسین تەها

کورتە : لە هەلبژاردنە چاوەروانکراوەکە 18 ی ديسەمبەری 2023دا، دانیشتوانی پارێزگا سوننە نشینەگان بۆ یەکەمجار لە پاش هەلبژاردنی 2013 ، دوور لە هەژموونی گرووپە چەکدارە یاخییەگان و تارمایی تیرۆر دەچن بۆ سەر سندوقەکانی دەنگدان. ئەم هەلبژاردنە شەش ساڵ لە وادە ی خۆی دواکەوتوو و لە دۆخێکی سیاسی نوێ دا ئەنجام دەدریئت کە دوو پێشھاتی سەرەکی بۆ پارێزگا سوننەنشینەگان تێداپە، یەکەمیان دەرکەوتنی ھاوپەیمانیی نوێیە بە ناواخی کۆن و، دووهمیان کشانى لیست و ھاوپەیمانی شیعەگان لە ئەم ناوچانە یە کە زیاتر لە ئەگەر و لیكدانەوہیەك هەلەدەگرێت.

له هه لېژاردنه چاوه پوانكراوه كەى 18 ى ديسه مبهري 2023دا، دانىشتوانى پارېزگا سوننه نشينه كان بۆ يەكەمجار له پاش هه لېژاردنى 2013 ، دوور له هه ژمونى گرووپه چه كداره ياخييه كان و تارمايى تيرۆر ده چن بۆ سەر سندوقه كانى دهنگدان. ئەم هه لېژاردنه شهش سأل له وادهى خۆى دواكهوتوووه و له دۇخىكى سياسى نوئ دا ئەنجام ده درئت كه دوو پئيشهاتى سهره كى بۆ پارېزگا سوننه نشينه كان ئيدايه، يەكەميان دهر كهوتنى هاوپه يمانئى نوپيه به ناواخنى كۆن و، دووه ميان كئشانى ليست و هاوپه يمانى شيعه كان له ئەم ناوچانه يه كه زياتر له ئەگەر و ليكدانه وه يه كه هه لئده گرئت.

ركابه ريه نوپيه كانى پارېزگا سوننه نشينه كان

له هه لېژاردنى ئەنجومه نى پارېزگا كاندا بۆ يەكەمجار هاوپه يمانيه ك به ناوى "الحسم الوطنى" كه يەكئك له گه و ره ترين به ره سياسيه كانى سەر ئاستى عئزاقه، ركابه رى له سەر كورسيه كانى پارېزگا سوننه نشينه كان له گه ل سئ به رى ديكهى هاوتاي خۆى ده كات كه سهره كيترييان ليسته كهى محهمد هلبوسى سهرۆكى په رله مان "تقدم" ه. سهرۆكى هاوپه يمانى "الحسم" توركمانيكى سوننهى ته له عفه ريه كه له كابينه كهى سوودانى وه زيرى به رگريه (ثابت العباسى)، له كاتئكدا له دوايين هه لېژاردنى په رله مان (2021) بزوتنه وه كهى (الحسم الوطنى) ته نيا سئ كورسى به ده سته ئينا ئه ويش له چوارچيوى هاوپه يمانئى "العزم" كه دواتر بۆ موسه ننا سامه رايى يه كلايى بوويه وه و بوونه ركابه رى هاوپه يمانيه كهى محهمد هلبوسى سهرۆكى په رله مان، و خه ميس خه نجه ر سهرۆكى "السياده".

به ره نوپيه كهى "الحسم الوطنى" بووه ته چه ترئك بۆ كۆكردنه وهى زۆره ي هه لئوكانى سوننه و كه ساپه تيه ناسراوه كانى قوئاخه كانى پئيشوو له وانه ش؛ ئوسامه نوجيفى، سهرۆكى پئيشووترى په رله مان، رافيع عيساوى جيگرى پئيشووترى سهرۆكوه زيران و وه زيرى دارايى، جه مال كه ربولى، سهرۆكى حيزبى حهل و خاوه ن چاكه ي يه كه م له پئيشخستنى هلبووسى به ر له وهى ببنه نه يار و ركابه ر، له گه ل كۆمه لئك وه زير و په رله مان تارى پئيشووى پئيكه اتهى سوننه.

ئەم هاوپه يمانيه يه كئكه له چوار هاوپه يمانى سهره كى كه له پارېزگا سوننه نشينه كاندا كيپر كئى سهره كى ده كەن و له هه وئى ئه وه دان له رپى دهنگدەرانه وه ببنه نوپنه رى پئيكه اتهى سوننه كه ئيستا گيرۆده ي په رته وازه يى و ليكترازان و نه بوونى پرۆژه يه كى گشتگيرى كۆكهره وه يه. هاوپه يمانيه كانى ديكه ش برئين له "تقدم" به سهرۆكابه تى محهمد هلبووسى سهرۆكى په رله مان كه هه موو هه وئله سياسى و په رله مان ييه كان بۆ لادانى له پۆسته كهى گه يشتوونه ته بنبه ست، له گه ل "السياده" ي خه ميس خه نجه ر و ركابه رى هه ردووكيشيان "العزم" ي موسه ننا سامه راييه كه هاوپه يمان و نزيكى چوارچيوى شيعيه يه.

چه هاوپه يمانيه تازه كه و چه ئه وهى "العزم" يش ئامانجى سهره كيان ركابه ريكردنى سهرۆكى په رله مانه كه پشت ئه ستوور به پۆسته كهى، له قوئاخى پئيشوودا شه قامى سوننهى كۆنترۆل كردوو. به هيچ جورئكيش رازى نيه نه وه سياسيه پئيشووه كهى سوننه به شدار بكات له برپار و ده سكه وت، به ئام ئيستا به هۆى پئيكه و تواناي دارايى وه زيرى به رگريى سهرۆكى هاوپه يمانيه نوپيه كه وه (ثابت العباسى)، توشى ركابه رى ديكه بووه، به و پئيه ي زۆرئك له ده سته بزئرى سوننه كان ناپشارنه وه كه مه رجعه ي بالاي ئەم پئيكه اته به ده سه لات، به و مانايه ي كه هه ر هئز و كاره كته ريكى سوننه له پئيكه ي بالادا بئت، چانسى هه يه زۆرترين جه ماوه ر له خۆى كۆ بكا ته وه، به تايبه ت ئەگەر رايه لئى به هئزى په يوه نديشى له گه ل هئزه شيعه كان و له هه مان كاتيشدا توركيا هه بئت كه ئەمه ش به شئكه له هه لئمه تى راگه ياندنى "الحسم" ي وه زيرى به رگري.

سهربارى هه وئله كانى لاواز كردنيشى، هئيشتا به ره كهى سهرۆكى په رله مان به هئز ده رده كه ويئ به تايبه ت له پئيكه ي خۆى كه پارېزگاي ئەنباره و له دوايين هه لېژاردنى په رله مان دا (2021) ته نيا يه ك كورسى له كۆى 15 كورسى پارېزگا كه له كيس چوو. هاوكات له گه ل ئەوه شدا هه لئكشا بۆ پارېزگا سوننه نشينه كانى ديكه تا نه بنه وا و بالانسى خۆى به رز كرده وه بۆ 37 كورسى له كۆى 71 كورسى پئيكه اتهى سوننه به گشتى. ئيستا به هاوپه يمانى ستراتيژى له گه ل "السياده" ي خه ميس خه نجه رى نزيك له توركيا و قه تهر، پئيكه ي خۆى له پرۆسه ي سياسى عئراق دا هه به، به ئام به هۆى سه ختى ململانئيكانه وه له م هه لېژاردنه دا، جياواز له جارنى ديكه زياتر سه رنجى له سه ر ئەنبار و به غداى پايته خته، له نه ينه واش پئشى به هاوپه يمانى له گه ل حه شدى عه شا به رى به ستوووه.

كشانی هیزه شیعهکان بو ناوچهکانی سوننه نشین

جگه له رکا بهریه نیوخۆبیهکانی سوننه پێشها تێکی نوێی ئەم هه‌لێژاردنه‌ كشانى لیست و هاوپه‌یمانییه شیعه‌كانه‌ بۆ ئەم پارێزگایانه‌. بۆ نموونه‌ له‌ سه‌لاحه‌دین و كه‌ركوك چوارچۆیه‌ی شیعی به‌ لیستیکی به‌گه‌رتوو رکا به‌ری سوننه‌و لیسته‌ كوردییه‌كان ده‌كهن، له‌كاتێكدا له‌ پارێزگایانی دیکه‌ په‌رته‌وازه‌ن. به‌گۆیهری هه‌ندێك لیكدانه‌وه‌ و پێشبینیش هاوپه‌یمانییه‌ شیعییه‌كه‌ چاوی له‌سه‌ر سێ كورسدى سه‌لاحه‌دینه‌ له‌ كۆی 15 كورسی.

له‌ نه‌نباریش (15 كورسی) كه‌ به‌كێكه‌ له‌ ناوچه‌كانی سوننه‌، لیستی "العقد الوطني" فالح فه‌یازی سه‌رۆکی هه‌شد و "تحالف الخدمات" ی ئەحمه‌د ئەسه‌دی، وه‌زیری كار و سه‌رۆکی گرووبی "جند الإمام" كه‌ له‌گه‌ل "كه‌تیه‌كانی ئیمام عه‌لی" هاوپه‌یمانه‌؛ به‌شدارییان كوردوه‌، له‌كاتێكدا هه‌شتا روون نییه‌ شوناسی پالیئوراوه‌كانیان چین و گوتاری هه‌لێژاردنیان بۆ ئەم ناوچه‌ خێله‌كیه‌ سوننه‌یه‌ چی ده‌بێت.

له‌ پارێزگای نه‌ینه‌واش (29 كورسی)، به‌شدارى لیسته‌ شیعه‌كان چتره‌ و به‌ نزیكه‌ی سه‌رجه‌م هه‌زه‌ شیعه‌كان له‌م پارێزگایه‌ لیستیان هه‌یه‌ كه‌ بریتین له‌: "الحدهاء"ی مالیکى، "نصح" ی ئەنجومه‌نى بالای ئیسلامی، "الصفوة"ی قه‌یس خه‌زعه‌لی، "الحكمة"ی عه‌مار كه‌كیم، "الخدمات"ی ئەحمه‌د ئەسه‌دی، "العقد الوطني" فالح فه‌یازی سه‌رۆکی هه‌شد.

له‌ دیاله‌ش (15 كورسی) كه‌ پارێزگایه‌كى تێكه‌له‌ سێ به‌ره‌ی شیعی به‌شدارى ده‌كهن كه‌ "دیالنا الوطنیه" ی ده‌وله‌تى یاسا و به‌در، عه‌قدی فالح فه‌یازه‌، هاوپه‌یمانی "الصفوة"ی خه‌زعه‌لی له‌گه‌ل "خدمات"ی ئەحمه‌د ئەسه‌دی و ره‌وتی حیکمه‌ش به‌ ته‌نیا به‌شداره‌.

هه‌رچه‌نده‌ هه‌یچ پرگه‌یه‌كى ده‌ستوو و یاسا رێگا به‌ جیاكاری شوناس نادات له‌ به‌شدارى هه‌لێژاردن و پێشتریش لیسته‌ شیعه‌كان له‌ پارێزگایانی هه‌رێمی كوردستان هه‌ولیان داوه‌ چانسی خۆیان تا قی بکه‌نه‌وه‌، به‌لام ئەم كشانه‌ی ئیستایان بۆ پارێزگا سوننه‌كان جێگه‌ی گومان و لیكدانه‌وه‌ی جیا جیا به‌یه‌كێكان هه‌ولێ كۆنتروڵكردنی ناوچه‌ سوننه‌كان یان ده‌ره‌ئانی به‌ره‌یه‌ له‌ژێر پێی لیسته‌ سوننه‌كان و ئەگه‌ریش ئەوانه‌ نه‌كرا په‌رته‌وازه‌كردنی ده‌نگده‌ره‌كانیانه‌، ئەمه‌ش پێچه‌وانه‌ی ئەو عورفه‌ سیاسیه‌ باوه‌یه‌ كه‌ له‌ پاش 2003 له‌ وڵاتدا هه‌یه‌ و حوكمێرانی له‌سه‌ر سێكوچكه‌ی نوینه‌رایه‌تى سیاسى شیعه‌ _ سوننه‌ _ كورد، به‌هه‌رته‌ هه‌ریه‌ك له‌ پێگه‌ و ناوچه‌ی خۆیان دا.

به‌كێكى دیکه‌ له‌ مه‌ترسی ئاماده‌ی به‌هه‌زی لیسته‌ شیعه‌كان له‌ پارێزگا سوننه‌ نشینه‌كان، هه‌ژموونی چه‌ك و نفوزی هه‌شدى شه‌عبیه‌، چونكه‌ به‌شێك له‌و هه‌زانه‌ له‌ پاش شه‌ری داعشه‌وه‌ له‌و ناوچانه‌ ماونه‌ته‌وه‌ به‌تایبه‌ت موسڵ و دیاله‌ و سه‌لاحه‌دین و به‌وه‌ تۆمه‌تبارن كه‌ به‌شدارن له‌ دروستكردنی ترس و تۆق و له‌ چه‌ند سالی رابردوو شدا په‌نجه‌ی تۆمه‌تیان له‌هه‌ندێك گه‌زێ ئەمنیدا بۆ درێژ كرا به‌تایبه‌ت له‌ دیاله‌و سه‌لاحه‌دین.

به‌شێوه‌یه‌كى گشتی ئەم هه‌لێژاردنه‌ ئەگه‌ر له‌ ناوه‌نده‌ شیعییه‌كه‌یدا بۆ دابه‌شكردنی پێگه‌ و رۆل بێت له‌نیوان لایه‌نه‌كانی چوارچۆیه‌ی شیعی له‌ ئاماده‌نه‌بوونی سه‌دردا، ئەوا پارێزگا سوننه‌كان به‌جۆریكى دیکه‌ و دوو جۆر رکا به‌ری به‌هه‌زی تێدا ده‌بێت كه‌ ئەوانیش هه‌زه‌ سوننه‌كان و شیعه‌كان له‌لایه‌ك و كێبێرکی توونده‌كانی ناوخۆی سوننه‌ش له‌ لاکه‌ی دیکه‌یه‌.